ՀՍԽՀ ԼՈՒՍԺՈՂԿՈՄԱՏ

ԼԺԿ-Ի ԿԵՆՏ. ԾՐԱԳՐԱՄԵԹՈԴԱԿԱՆ ԿԱԲԻՆԵՏ

Ա. ԿՈՒԼԻՆԻՉ

Ի՞նչ նպատակ է դնում ծրագիրը աշխարհագրության դասավանդմանը

/Մեթոդական օժանդակություն աշխարհագրության դասատուներին/

ԵՐԵՎԱՆ 1936 Թ.

տեղ [illegible] ունեն ինչպես [illegible] ընկած ու մասամբ կարևոր իրադարձություններ (որոնք՝ Չելյուսկինի, Մագնիտոգորսկի, Խապաբաժի, Սվյատոգորսկի, Հեջազի, [illegible] և այլն):

Լրագրերում զետեղվում են մեր երկրի կյանքի կարևորագույն մոմենտների հրապարակումները աշխարհագրական փորձեմները (որ՝ Չելյուսկինյան [illegible] փրկության, հերոսական ինքնավար ղեկավարի կայանների և ուղիների):

Սակայն բացի սրանից լրագրերում կարելի յե հանդիպել նաև ֆիզիկաաշխարհագրության - առնչվող վայրի բուսական (ֆլորա) և կենդանական (ֆաունա) աշխարհների ներկայացության վերաբերյալ հետաքրքիր վոչ քիչ քանակությամբ տվյալների:

Մեր լրագրերում զետեղված կանոնավոր ակնարկներում և հոդվածներում պատահում են բազմաբնույթ հետաքրքրական տեղեկություններ՝ Խորհրդ. Միության և այլ յերկրների առանձին վայրերի, բուսության և կլիմայի մասին. որոնք՝ «Կարակում անապատի այսօրն ու վաղը» («Պրավդա» 1934 թվի, մայիս 23-ի, № 140 (6020) համար) Ա. Միրեցկու ակնարկում՝ Կարակումի հավերժական հետ մնացող բերվում է մի շարք շատ արժեքավոր ու նորագույն տվյալներ կարակումի մասին, նրա անձրևների, բույսերի, բուսական ու կենդանական աշխարհների և այլոց մասին:

«Պամիրյան զրանցքը» («Պրավդա» 1934 թ. մայիս 22-ի № 139 (6025) համարում) Բ. Իզակովի ակնարկում՝ վոչ միայն տրված է Պամիրյան զրանցքի նկարագրությունը, զետեղված է կոշերի ներքևի լուսանկարը, այլ և նշված է նրա տնտեսական և ռազմաքաղաքական նշանա-ստրատեգիական կարևորագույն նշանակությունը:

Նույնպիսի բովանդակությամբ բազմաթիվ արժեքավոր նյութեր են հրապարակվում «Զարյա Վոստոկա»-ում, «Խ. Հայաստան»-ում, «Կոմունիստ»-ում, «Պիոներ կանչ»-ում և այլն:

Մեր Չելյուսկինյանների մի շարք ակնարկներ (Թեղթանկյուլթուրաների) մեջ քիչ ֆիզիկաաշխարհագրական հետաքրքրագույն նյութեր կան հյուսիսային Բևեռի (Արկտիկա), Չուկոտյան թերակղզու, կուլտկիների մասին և այլն: Լրագրային ակնարկային նյութը կարող է դասատուին մեծապես օժանդակել: Սակայն սրանից զատ, մենք մի շարք կարևորագույն ու արժեքավոր նյութեր ենք գտնում նաև կլիմայի մասին (օդերևութաբանական յերևույթների ամփոփումներ (сводки) յեղանակի կանխագուշակումների մասին և այլն), վորոնք հաճախ շատ անհրաժեշտ կերպով են տրված լինում:

Մեծ մեծ արժեք են ներկայացնում աշխարհագրության դասատուի համար «Սոց. գյուղատնտեսություն» լրագրում սիստեմատիկաբար հրապարակվող «ԽՍՀ Միության յեղանակի քարտեզները»:

Մի խումբ սկսած տեղական և վերջացրած մեծ-կենտրոնական տարբեր լրագրերում աշխարհագրության դասատուն կարող է գտնել իր համար վոչ քիչ քանակությամբ բազմազան նյութեր (նկարագրական, գեղարվեստական և ցուցադրական - (իլյուստրատիվ), վորոնք հաջողությամբ կարող են օգտագործվել դասատուի կողմից աշակերտներին աշխարհագրությունը ավելի լավ ու ամուր յուրացնել տալու նպատակով:

Խնդիրը կայանում է հետևյալս նրանում, վորպեսզի աշխարհագրության դասերին նշվեն լրագրային նյութերի օգտագործման ուղիները ու ցույց տրվեն դասատուի մեթոդական պրիոմները այս ասպարեզում:

Ամենից առաջ դասատուն կարող է և պետք է օգտագործի լրագրային նյութերը անմիջապես աշխարհա-

Ի՞նչ կարող է տալ լրագիրը

Աշխարհագրության դասի համար

Իբրև ուսումնական միջոցներից մեկի՝ լրագրին ուշադրություն է հատկացվում: Մինչդեռ, ինչպես ցույց է տալիս մի քանի դպրոցների փորձը, լրագիրը կարող է մեծ օգուտ հասցնել աշխարհագրության դասատուին, իսկ աշակերտներին կարող է օգնել էլ ավելի լավ ու հիմնավոր կերպով յուրացնել աշխարհագրական գիտելիքները:

Յեվ վորպեսզի հասկանալի լինի լրագրի մեջ նկարագրված այս կամ այն դեպքի նշանակությունը — միանգամայն անհրաժեշտ է, վորպեսզի պարզ պատկերացում լինի այդ դեպքի վայրի աշխարհագրական կարևորագույն առանձնահատկությունների մասին:

Միևնույն դեպքը (ասենք թե որինակ՝ ճգնաժամը, գործազրկությունը, գործադուլը, ապստամբությունը և այլն) կարող է բոլորովին տարբեր նշանակություն ունենալ, նայած այն բանից՝ թե դա վո՞ր յերկրումն, մինչև անգամ նրա վո՞ր մասումն է կատարվում:

Աշխարհագրության դասավանդման կարգով և մասնակի պարապմունքներով վուգա...վող լրագրային նյութը՝ 1. Թույլ է տալիս աշխարհագրական գիտելիքներն օգտագործելու ընթացիկ քաղաքական կարևոր դեպքերը յուրացնելու և դրանով իսկ ~~ամբողջանալ~~ ուժեղացնելու աշակերտների քաղաքականացումն ու ավելի կերպով յուրացնելու նրանց ~~աշխ~~ աշխարհագրական գիտելիքների օգուտը:

II-32068գր.

1 . MAR 2018

2. Ամբողջացնում է հետաքրքրությունը ձեռքի առարկան և աշխուժացնում ու կենդանի յե դարձնում դասավանդումը

3. Հարմար առիթ է ընձեռում ամրացնելու արդեն իսկ անցած գիտելիքները և լրացնելու վերջինս բազմաթիվ նորանոր կարևոր ու հետաքրքիր մանրամասնություններով:

Սակայն ինչ կարող է տալ լրագիրն աշխարհագրության դասավանդմանը: Հաճախ մենք կարող ենք հանդիպել յուրաքանչյուր խոշոր կենտրոնական լրագրի մեջ ԽՍՀՄ-ության ու կապիտալիստական յերկրների տնտեսական աշխարհագրության տեսակետից, ինչպես մեր, սոցշինարարության /արդյունաբերության, գյուղատնտեսության, տրանսպորտ և այլն/, այնպես և կապիտալիստական յերկրների ճգնաժամային նվիրված մի շարք հետաքրքրագույն նյութեր:

Հարկ չե արժե որինակներ բերել այս բնագավառից:

Ճիշտ այդպես էլ դրվում է քաղ աշխարհագրության խնդիրը. լրագիրը հաղորդում է տվյալ յերկրների քաղաքների, վայրերի պետական կարգաչափի մասին, վորտեղ տեղի ունեն այս կամ այն քաղաքական դեպքերը և ընդսմին վոչ միայն մեզ հիշումներ է բերում նրանց մասին, այլև շատ հաճախ տալիս է առանձին վայրերի բնութագիրը. որինակ՝ Վիեննայի ապստամբության միջոցին... Բեռլինը — Փաշիստական հեղաշրջման ժամանակ. Չանհայը ճապոնացիների հարձակման միջոցին, իտալիայի հարձակումը Հաբեշստանի վրա և այլն.

Ժամանակ առ ժամանակ լրագրերում զետեղվում են այս կամ այն շրջանների համապատասխան տեղագրական ու այլ նշանակումներով քարտեզներ, աշխարհագրական խնդիրներն ավելի լավ լուսաբանելու նպատակով. վոր-

տեղ ... ունեն ... կամ ... կարևոր իրադարձություններ /որոնք՝ Չինաստանի, Մանջուրիայի, Իսպանիայի, Ավստրիայի, Հեջազի ... և այլն/։

Լրագրերում կետեղվում են մեր երկրի կյանքի կարևորագույն մոմենտների իրադարձությունների աշխարհագրական քարտեզները /որ՝ Չելյուսկինյանների ... փրկության, հերոսական ինքնա-վար ... կազմակերպման և ուրիշների/։

Սակայն բացի սրանից՝ լրագրերում կարելի յե հանդիպել նաև ֆիզիկաաշխարհագրության- այս կամ այն վայրի բուսական /ֆլորա/ և կենդանական /ֆաունա/ աշխարհների ուսումնասիրության վերաբերյալ հետաքրքիր-վոչ քիչ քանակությամբ նյութերի։

Մեր լրագրերում կետեղված կանոնավոր ակնարկներում և հոդվածներում պատահում են բավականաչափ հետաքրքրական տեղեկություններ՝ խորհրդ.-միության և այլ յերկրների առանձին վայրերի, բնության և կլիմայի մասին. որոնք՝ «Կարելիան անցյալում, այսօրն ու վաղը» /«Պրավդա» 1934 թվի, մարտի 23-ի, №140 /6020/ համար/ Ա. Միրեցկու ակնարկում՝ Կարելիայի համեմատության հետ միասին բերվում է մի շարք շատ արժեքավոր ու նորագույն տվյալներ Կարելիայի մասին, նրա մեծությունն, բնույթի, բնության ոգտակար հանածոների և այլոց մասին։

«Պանամայի ջրանցքը» /«Պրավդա» 1934 թ. մարտի 22-ի №139 /6025/ համարում/ Բ. Իզակովի ակնարկում՝ վոչ միայն՝ տրված է Պանամայի ջրանցքի նկարագրությունը, կետեղված է Կուլեբրի նեղուցի լուսանկարը, այլև նշված է նրա տնտեսական և համաշխարհային ռազմա-ստրատեգիական կարևորագույն նշանակությունը։

Նույնպիսի բովանդակությամբ բազմաթիվ արժեքավոր նյութեր են հրապարակվում «Զարյա վոստոկա»-ում, «Խ.Հայաստան»-ում, «Ավանգարդ»-ում, «Պիոներ կանչ»-ում և այլն։

Միթե Չելյուսկինյանների մի շարք ակնարկների /թղթակցությունների/ մեջ քիչ ֆիզիկաաշխարհագրական հետաքրքրական նյութեր կան հյուսիսային Բևեռի /Արկտիկա/, Չուկոտյան թերակղզու, ջուկչիների մասին և այլն։ Լրագրային ակնարկային նյութը կարող է դասատուին մեծապես ոգնել։ Սակայն սրանից զատ, մենք մի շարք կարևորագույն ու արժեքավոր նյութեր ենք գտնում նաև կլիմայի մասին /ոդերևութաբանական յերևույթների ամփոփումներ /сводки/, յեղանակի ցուցանիշների մասին և այլն/, վորոնք հաճախ շատ ակնառու կերպով են տրված լինում։

Միթե մեծ արժեք չե ներկայացնում աշխարհագրության դասատուի համար «Սոց. գյուղատնտեսություն» լրագրում սիստեմատիկաբար հրապարակվող «ԽՍՀ Միության յեղանակի քարտեզները»։

Մի խոսքով, սկսած տեղականից և վերջացրած մեծ-կենտրոնականով տարբեր լրագրերում աշխարհագրության դասատուն կարող է գտնել իր համար վոչ քիչ քանակությամբ բազմապիսի նյութեր /նկարագրական, գեղարվեստական և ցուցադրական- /իլյուստրատիվ/, վորոնք հաջողությամբ կարող են ոգտագործվել դասատուի կողմից աշակերտներին աշխարհագրությունը ավելի լավ ու ամուր յուրացնել տալու նպատակով։

Խնդիրը կայանում է հետևապես նրանում, վորպեսզի աշխարհագրության դասերին նշվեն լրագրային նյութերի ոգտագործման ուղիներն ու ցույց տրվեն դասատուի մեթոդական պրիոմներն այս ասպարեզում։

Ամենից առաջ դասատուն կարող է և պետք է ոգտագործի լրագրային նյութերը անմիջապես աշխարհա-

գրության դասերին։ Այսպես օրինակ, 4-րդ դասարանի սովորողներին աշխարհի մասերի և Ամերիկայի երկրների աշխարհագրության ծանոթացնելիս դասատուն կարող է մեծ օգտակարությամբ ու հաջողությամբ համապատասխան դասին օգտագործել Բ. Իլյինի վերոհիշյալ ակնարկը։ Նույնը կարելի է անել նաև 7-րդ դասարանում ՍՍՀՄ-ի ֆիզիկական աշխարհագրության դասին Սիբիրի ակնարկի վերաբերյալ, ինչպես նաև 8-րդ դասարանում Միջին-Ասիական խորհրդային հանրապետությունների նկարագրման ուսումնասիրելիս։

Միևնույն նյութը կարելի է օգտագործել նաև մի փոքր այլ ձևով, այն է, ոչ թե դասատուի, այլ սովորողների մեկի միջոցով։ Դասից առաջ, որոշ թեմայի նկատմամբ լրագրային նյութ է գտնվել, դասատուն կարող է սովորողներից մեկին ու մեկին հանձնարարել ծանոթանալու այդ նյութին և հետո դասի ժամանակ այդ մասին հաղորդել դասընկերներին, կարդալով ակնարկի առանձին մասերը, կամ թե իր խոսքերով համառոտ ներկայացնել ակնարկի բովանդակությունը, դրանով իսկ լրացնելով դասատուի պատմածն ու դասագրքի բովանդակությունը։ Այս վերջին պրիոմը նրանով է արժեքավոր, որ առանձին սովորողները (անհրաժեշտ է անհատական մոտեցում ունենալ) հետզհետե, ինքնուրույն ու ակտիվ աշխատանքի մեջ են քաշվում նյութն ավելի լայնորեն ընդգրկելու գծով։

Ոչ մեծ նման աշխատանքները սովորողներից մի քանիսի համար կարող են փոխարինել լրացուցիչ գրականության ընթերցմանը կամ թե չէ կդրդեն աշխարհագրության գրքերի արտադասարանային ընթերցմանը։

Ցեվ վերջապես դասատուի կողմից լրագրային պատմական նյութերը կարող են օգտագործվել տանը ինքնուրույն աշխատանք կատարելու գծով ևս։ Սովորողներին առաջադրվող այս ինքնուրույն աշխատանքները կարող են արտահայտվել ակնարկի ընթերցման, սովորողների աշխատանքային տետրակներում այդ աշխատանքների հիմնական տվյալների դուրսգրությամբ, համառոտ կոնսպեկտային գրանցմամբ։ Օրինակ՝ Բ. Իլյինի «Պանամայի ջրանցքը» միևնույն ակնարկից սովորողներն իրենց տետրակներում կարող են գրանցել այսպիսի տվյալներ՝ «Պանամայի ջրանցքն ունի 50 մղոն երկարություն և ավելի քան ծանր տեղերում նրա խորությունը հասնում է 40 ոտնաչափի։ Ատլանտյան օվկիանոսի կողմից նրա մուտքի մոտ գտնվում է Կոլոն քաղաքը. Ջրանցքի մուտքատեղիները (подступы) պաշտպանվում են ուժեղ օդային բազայով, սուզանավերի բազայով ու հրետանային ամրոցներով (форты)։ Ջրանցքի արևելյան (Ատլանտյան) մասը $6\,^2/_3$ մղոն տարածության վրա, ձգվում է մինչև Գատունյան կամ դռները (шлюзы)։ Ջրի մակարդակը նրանում հավասար է Ատլանտյան օվկիանոսի ջրի մակարդակին։ Գատունյան դռները դասավորված են ջրային 3 վիթխարի [illegible] իջաններով, որոնց միջով նավը անցնելիս ելնում է 85 ոտնաչափ բարձրություն մինչև Գատունյան լճի ջրի մակարդակին, որի ընդարձակ ջրային տարածության մեջ ցրված են արմավենիներով ծածկված գեղարվեստական կղզիներ։

Ապա հետևում է Կուլեբրի 8 մղոնանոց նեղուցը։ Այնուհետև նավով անցնում է Պեդրո Միգուելի դռներով, Միրաֆլորոսի արհեստական լճով և 2 նոր...

անուն դաշտերով միանում է Կու-գետի։ Մեծ օվկիանոսյան 8 1/2 մղոնանոց մասին։ Ջրանցքի հերիքն գտնվում է Պանամա քաղաքը, Ամերիկյան հանքը զորքերի հետ, որտեղ և կենտրոնացած է ջրանցքի վարչությունը, իսկ Սերյանա երկրներում գտնվում են դարչյալ ամրություններ։ Պանամայի ջրանցքով Նյու-Յորքից մինչև Սան Ֆրանցիսկո քաղաքը — 5265 կիլոմետր է, իսկ հարավային Ամերիկայի շուրջանցով Մագելանի նեղուցով, անցնում 13,135 մղոն ճանապարհի"։

Սովորողների ինքնուրույն աշխատանքները կարող են արտահայտվել նաև նրանում, որ նրանք լրագրային նյութերի հիման վրա համապատասխան նկարներ են կատարում կոնտուրային քարտեզներում, կամ իրենց տնային տետրակներում։ Նկարում են քարտեզներ և կամ լրագրային նյութերից հետաքրքրական նյութերի կտրվածքներ, նկարներ, հոդվածներ, դիտողություններ և լուսանկարներ են կպցնում իրենց հատուկ աշխարհագրական ալբոմներում։ Օրինակ, երբ որ խոսք է գնում այնպիսի դեպքերի նկատմամբ, ինչպիսին է Չելյուսկինի արշավախմբի աշխատանքները, կոնտուրային կամ հատուկ նկարված քարտեզում կարող է առանձին պայմանական նշանով նշվել արշավախմբի ընթացքի ուղեգիծը։

Սովորողների լրագրային նյութով ինքնուրույն աշխատանքի արդյունքները ամենից առաջ կախված են նյութի բնույթից։ Բացի վերոհիշյալ արդյունքից, լրագրային նյութերը կարող են մեծ հաջողությամբ օգտագործվել նաև արտադասարանային աշխարհագրական խմբակի պարապմունքներում։

Աշխարհագրական խմբակներում առանձին ակնարկներն ու հոդվածները ոչ միայն կարող են օգտագործվել որպես սովորողների ոչ մեծ զեկուցումները (ռեֆերատ) կազմելու համար լրացուցիչ գրականություն, այլ նաև որպես սովորողների ինքնուրույն այլ տեսակի աշխատանքների նյութ։

Մեծ դժվարություն կարող է առաջացնել լրագրային նյութի ընտրությունը։ Պետք է նախորոք հավաքել ու սիստեմավորել լրագրերի մեջ հանդիպած նյութերը։ Նպատակահարմար է այդ նպատակով պատրաստել աշխարհագրության ծրագրին համապատասխան ոչ մեծ պապկաներ (օրինակ՝ ԽՍՀՄ-ի, ԱՄՆ-ի, Անգլիայի, Ֆրանսիայի, Ավստրալիայի և այլն) ու նրանց մեջ դասավորել այս կամ այն նյութը, որը հանդիպում է լրագրերում։ Այդպիսի յուրաքանչյուր լրագրի կտրվածքի վրա պետք է նշել լրագրի անունը, №-ը, տարին, ամիսը և թիվը։

Այսպիսով դասատուի ձեռքի տակ հավաքվում է բավականաչափ նյութ, որը նա կարող է օգտագործել իր աշխատանքներում — ըստ պահանջի։

Լավ կազմակերպված աշխարհագրական խմբակի առկայության դեպքում կտրվածքների ընտրության ու սիստեմավորման ամբողջ աշխատանքը կարելի է հանձնարարել խմբակին։

Ցերեկաքաղցկերում մեջ պետք է միայն զգուշանալ, որ դասատուների մեջ հաճախակի կցանկանան ոչ քիչ քանակությամբ ընթերցանքներ, որոնց համար "ղաստ-ֆարդին" կոչվեր լրագրով կոծել (սպառել) աշխարհագրությունը «պատկեր», որ [illegible] լրագրի տակից աշ-

27 MAP 1938 216

II
32068

խարհագրությունը հեշ է սերտել: Ներկ[illegible]
է անել,–ասել է, որ կլինեն կենտրոնում և ծայր[illegible]
րողումների ցուցմունքների ուղղակի խախտում: Աշխար-
հագրության դասերին լրացիչը միայն աշխարհագրությ[ան]
դասավանդման վրային մեր քարոզչացուցում միջոցնե-
րից մեկն է: Այդ միջոցն ինքնանպատակի վերածել[ը]
կբերեր դասավանդման անխուսափ խեղաթյուրման:

Պլանը տրված է ծրագրով. Լրացիր պարապ-
մունքը պետք է ընթանա ծրագրին ու դասագրքին համ[ա]-
ընթաց. Լրացուցային նյութը պետք է դիտել և ըն-
տրել աշխարհագրության դասավանդման տեսակետից և որպես ընդհանուր կանոն պետք է ա-
մենասերտ կերպով կապված լինի հերթական դասի
հետ:

ԼԺԿ-ի Կենտ. ծրագրամեթոդական կաբինետ-

Յերևան - Սպանդարյան N 11-

ՀՀ Ազգային գրադարան
NL1015619